המאסף

לחדש שבט תקמ"ה

א

שירים

הסתכל בשלשה דברים.

מִי זֶה וְאֵי זֶה הוּא מְחוּסַר דַּעַת,
יֶחְטָא וַיַּרְשִׁיעַ בְּעַוֹנוֹת מֻצַּח,
יִשְׁכַּח וְלֹא יִזְכּוֹר עֲדֵי לָנֶצַח,
עַד לַעֲנָה יִמְצָה וְכוֹס קוֹבַעַת?

אִם יוֹם יְהִי אֵמוּן עֲלֵי תוֹלָעַת,
מָחָר יִשְׁלַח אֵל בְּבָרָיו רָצַח,
יוּתַּשׁ וְדוּשׁ יוּדַשׁ כְּהִדּוּשׁ קֶצַח;
בְּהֱיוֹת בְּשָׂרוֹ מַאֲכַל תוֹלָעַת.

עַל כֵּן זְכוֹר בָּשְׂתְּךָ וּמִזֶּה בָּאַת
גַּם אָן פְּנוֹת יוֹם יוֹם יְהַלֵּל אוֹתָךְ
אַף מוֹל פְּנֵי מִי תַּעֲרוֹךְ דִּינָךְ

נִמְאָס וְהֵן נִפְרַח מִקּוֹר יָצָאתָ
רִמָּה וְגוּשׁ עָפָר מְקוֹם תַּנּוֹתָךְ
עַל בָּרְחָךְ צוּר יְחֶזוּ פָּנֶיךָ

משה בן גרשון אבורי"עכשי ס"ט

ב

לא המתים יהללו יה

עַד אָן אֲוִיל תַּבְחַר בְּחַיֵּי הֶבֶל
לִהְיוֹת בְּחַיֵּי עַד כְּמוֹ אוֹרֵחַ
מַה תַּעֲשֶׂה־אוֹי לָךְ ! — בְּבוֹא לָךְ חֶבֶל
וּבְיוֹם אֲשֶׁר יוּכַן לְךָ מַטְבֵּחַ ?

גַּם יוֹם תִּהְיֶה נִשְׁבָּר כִּשְׁבוֹר נָבֶל
מִכַּאן וּמִכַּאן תַּעֲלֶה קָרֵחַ
וּמְקוֹם תִּקְוָה וּתְאַוָּה לְהַחֲזִיק בֶּרֶק
אֵין שָׁם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת צֶדֶק !

מהנ"ל

ג

שמחת הזקן ברזילי הנלעדי ביום הולדת לותו והוא בן תשעים *)

מה נעים יופיע השחר מבין סבכי עני לוז וערמון , המוכיח חלומי ! תחת קורות ביתי יסורר העטלף עלן

*) Nach Geßners Idyllen 2. Band S. 47.

עלו ושמח , גם קול התור ישמע מעל פני הרקיע ! הטבע ומלואו יחדש כעשר נעוריו וכל צמח וכל שיח , מרסיסי לילה עדנה תהיה לו — גם לחכי זקן ושבע ימים חדשתי כעשר נעורי , משענתי בידי לתנחל על מזוזות פתחי , פה לחש כי חיויתי לרחות מול שערי מזרח שמש יונק ועיני יביט ועל פני הלחו .

מה נעים כל לחש מסניר לי , למשמע לזן ישמח לבי יחד קול רנה ותודה , עוף יעופף והרועה על פני השדה יתרועעו לף ישירו עלילותם ; גם הנחן והבקר על ידיהם מכין שיחים יכהקו . יריעו להמנמיק מוגל דשא .

עד מתי ה" ! עד מתי אראה חסדיך חדשים לבקרים ? — זה תשעים שנה ראיתי תקופת יום הלדתי , ואם אזכרה ימים מקדם מעתה עד עת גוחי מבטן, אז רחש לבי בקרבי ועצמותי תגלנה — הן אתה ה" ידעת מערכי לבי כי אין מלה בלשוני להודות לך ; תכון לפניך משאת לבי שיתה ה" מנחת דמעתי ! —

כה דבר החיים ברזילי , ושיניו הורידו כנחל דמעה , נזלו על לחייו מתן הפונות .

ויוסף עוד שלת דבריו ויאמר : בהביטי לאחור דמיתי שנות חלדי לימי האביב , הצרדה והיגון אשר מצאתני לרעם כי יעבור ; ירוה את האדמה ויחיה את צמחותיה , מעודי לא המעיט משלחת חיילים רעים את עשתרות צאני, כל עין השדה לא נשחתה , ובתוך אהל אפרני לא התגיע צר ומצוקה , כי אתה אלהים ברכתני בשמחה ורב טוב ! תעלוזנה כליותי לראות בימים תבואינה עת צאצאי מפזזים ומברכים עלי זרועתי , אן

ער ידי יתמובו את מצעדי העולל הבושל ;
אם לא בביתי דמערת גיל להביט אל אחרית
הימים (יקרה בעיני מחזה העתיד !) כי יגדלון
נצר משעי ; — אמרתי בלבי , ובכדה ידובבון
שפתי — אשמרם מכל רע , אשים עיני לגדלם
ולרוממם , ואלהים יברך את עמלי ; יפרחו
כארזים בובהם , ויעשו פרי ועוד ינובון ויהיו
לעצי רמי קומה , ובצל דליותיהם אתענג
ואתלונן כל ימי שיבתי —

כבדה גדלו עצי התפוחים ברוש ותדהר אשר
שתלתי סביב אהלי עודני נער , ותארכנה
פידותיהם ותרבנה יונקותיהם , ובצלם ישתרד
ערתה את נוה מושבי .

על זה היה דוה לבי , על אלה עגמה נפשי
כי נגזרת את אשת נעורי , את אשת
חיל , זה שנים עשר פעמים הנצו עלי קברך
פרחי אביב — אמנם עתה קרוב קצי , חיש
יבוא יום ישכונו עצמותי עם עצמותיך , אולי
בלילה הזאת אישן המות — אשיש ראות —
זקני יורד על פי מדותי , בשלג ילבין ; פחי
רוח קדים בין שערותיו ! יקר הוא בשער העלם
ירקרק חרוץ , בקצורת תלתלי שחורות על
צווארי העלמות !—

היום חזה אגיל ואשמח, אקהיל אלי פרי בטני מעולל ועד יונק, ואעלה עולות לה", בפרי לפני אהלי תהיה תכמה, ופה אעלה זבחי בשמחה ותודה. צרורי שושנים אקחה, אענדם עטרות לראשי; בימיני אתפוש בנור, ונלכה אני ונערי עמי עד קרנות מזבחי, לחודות לה" עלי הגיון בכנור, ונערוץ לאל בשמחה ושירים, ואחר בן נגילה ונשמחה יחד לאבול ולשתות, ואספרה למו את עלילותיו, ואשיחה בכל נפלאותיו.

בה" דבר ברוכי הזקן, וילך על משענתו ויקרא לכל בניו ובנותיו, ויעש כמשפטו.

ששעון בו"ו.

ב

מכתבים

אור, נגה, חשך, אפלה *)

לא מצאתי בספרי המחברים ז"ל מקדמוני, בכדל עצמי בין פס דבר אור לפס דבר נגה. ר"קק ז"ל בס" הערטים אמר כי פס נגה וכל נזרותיו עניכם לעון זוהר. ואין זה מספיק להבינו למה פעמים בוכר אור ופעמים בנה, ומצאנו נס שתיהן בפסוק אחד, אלא אולי בתריך בסלות, אולתי לפרש בקצרה את דעתינו.

א ו ר.

פתרון הערם האה ידוע ולדעתי כי הלוד עצם יקר נכרת במעשה

*) המכתב הזה כתוב לידיעת ע"י ריעינו איצק אייבל,

במעשה בראשית , להחיר על ידו ליטורים על דרכים שונים , והארץ לא החירה ממנו , עד שהוסיף אורו במאורות השמים , שהן כלי מאור להחיר על הארץ , ודבר זה דברנו עליו בפרושנו לס" בראשית , אין פה המקום להרחיב הדברים , רק להעיר כי השמש לבדו מאור מקבל האור בעצם ומשונה , לא ממאור זולתו , ואין כן הירח וחמשה הכוכבים המאירים לנו , כי הם מקבלים אורם מאור השמש , ומוזרים ומאירים לנו . ולכן תעמ"י שעל דרך כלל יאמר על כלם שהן בעלי אור , וכמו שכתוב והיה אור כלבנה כאור החמה (ישעי" ל" כו") וכוכבים לא יהללו אורם (שם יג" יו") וכמו שיאמר גם על אור הנר , כאמרו- קול ריחים ואור נר (ירמי' כ"ה ה") אין זה רק כשיסמך אליו בושא מקרה האור , לכנה , ככבים , נר , או אחד מלשונות של נגה וכמו שיתבאר , אבל שם דבר אור הכולל שתים , ויבינו כי שם השמש לבדו , כמו ויקרא אלהים לאור יום (בראשית א" ה") שם תרגם אור כי יהל ויבא יקר הולך (אויב לא" ד"ו) על כפים כסה אור (שם לו" לב") ותעלומה יוציא אור (שם דא" י"ט) וכן כלם . כי לא בחנו פה רק להודיע שמלת אור הוכן בעצם ומשונה על אור דברים המאירים לנו , וכל דבר שהיה מאיר באורו , אלא ע"י שמקבל אור ממאור זולתו , מוזר ומאיר לנו יקרא בשם נגה , והוא מה שהיו רוצים לבאר בפסוקנו בע"ז .

נ ג ה .

מרבדינן יוצא , כי שרש נגה וכל גזרות בניניו , לא יאמרו על השמש , לפי שאינו מקבל אורו ממאור זולתו , אבל נכתבו כלם על הירח והכוכבים המאירים לנו ע"י אור שמקבלים מן השמש , וכן בתוב , לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח

כפקודת מכתבו ה"ה המלין הגדול ר" הירץ וויזל נ' . ירחה הקורא נדרי הטרטים החלה ויחלת מרנוע לכפשו , והוא פרק אחד מהספר הגדול אשר יודפס בע"ז ע"י הכ"ל תוך זמן מה על כל טרטי לשון הקודש כאשר יבוא עוד פרטי דברים מאחד מדפי המתפץ בנתים אי"ה .

הירח לא יאיר לך (ישעי' ס' י"ט) כלומר הירח שהיה לך עד הנה לנגה , להניח לך בחשך ע"י אור שמקבל מן השמש , לא תצטרך אליו עוד • ופעמים כתוב וככבים לחשבו נגהם (יואל ב' י' ו"ד ט"ו) ואין השמש בכלל , כי לפניהם לאור שמש ירח קדרו (שם שם) שהן שתי המאורות הגדולים • וכן שמש ירח עמד זבולה , לאור חציך יהלכו לנגה ברק חניתך (חבקוק ג' י') אלת לאור שב על שמש ואלת לנגה על ירח • והכתיב הלא ככח עוד מעט לבנון ושב הכרמל ליער (שם נ') והוא מקרא סתום , הוקשה מאוד על מפרשי המקרא ז"ל לכאורה , ומיסודנו נגלה עניינו • כי זאת הנבואה תזכיר הנפלאות הגדולות שיעשה השם בחורבן הימים , שאחת מהן שלשלה מפורשת בנבואת ישעי' שאמר והיה אור הלבנה כאור החמה , שעכשיו שיחדש השם אור בלבנה ויאיר באור עצמו ולא יצטרך עוד לקבלו מן השמש וזהו שאומרו ונגה כאור תהיה שבימים ההם יהיה הנגה שהוא הלבנה באור שהוא החמה , והתדמות הזאת היא , כראיה שידוע לו שהוא ואילך יהיו קרני אורו שוות לו ולא יקבלם עוד מיד החמה כמו שהיה עד העת ההוא • מצד השמש בלשונו וירח לא יגיה אורו (ישעי' י"ג י') קרוי להופעת הירח בלשון יגיה מטעם שבארנו •

וכן גם כיוצא בשמש מאיר בדבר זולתו , ואותו הדבר חוזר ומאיר לנו , ירצה בשם נגה כמו שפרשנו למעלה , לפי שאין ההארה בלה אליו מקרני השמש בקו יישר , אלא ע"י בפילת קרניו ושבירתן • ולכן גם האור הזורח לנו מעלות השחר עד כן החמה , ווקשיעת החמה עד צאת הככבים , לא יקרא בכתובים אור בתם , אבל ממנו אליו אלת בקר כמו הבוקר אור (בראשית מ"ד ג') וכאור בקר יזרח שמש (ש"ב ד"ג ל"ד) וכמו שיתבאר • ונבוזה בשם עד אור הבקר (ש"א י"ד ל"ו) אם נשאיר מכל אשר לו עד אור הבקר משתין בקיר (שם ד"ה ל"ד) ומבינו עד אור הבקר ומצאנו עון (שם ז' ט"ו) וכיוצא בהן בכלם על ההארה שבין עלות השחר לבין החמה , ואילו נאמר באלה אור סתם היה מצמיע על זמן שהשמש על החופק , ועתה שמתן לה אלת בקר , ידענו שמדבר על זמן שהוא קודם לצאת השמש , שהוא אור הזורח בבקר מתחת לאוכפקנו וכראיה לנו מתוך הענינים • וכן ביום המעונן שאין קווי השמש מניעים אליהם במישור אלא ממקומות שהבוקעים דרך העננים יקרא בלשון ענה כמו וכאור בוקר יזרח שמש בקר לא עבות מנגה ממטר דשא מארץ (ש"ב כ"ג ד') כלומר מלכותי לא

לא תצמית מעט מעט ע"י שתעמול עמהם הרבה במלחמות ובמעשים רבים, כמו שיצמח הדשא מן הארץ מעט עד יגדל, והצמיחה ע"י מטר הגשמים, שביום רדתו יכוסו שמים בעבים, ואור הגשם יתעלם, ויגיע לנו[ממתוק העבים, כי לא כן]כריתי עם[אל, כי ברית עולם שם לי ערוכה בכל ושמורה, כי כל ישעי וכל חפצי כי לא יצמיח (שם שם ה") כלומר מלכותי תגדל פתאום על דרך בלא ע"י ברית עולם שמם לי, וכל מגמתי כי לא יצמח כדשא מארץ, לכן יהיה כאותו אור בקר שיזרח לאחריו בשחר בלתתו שהוא בקר טהור ולא עפות מנגה שהוא יום המעונן שאין השמש ביום שהוא מאיר רק מנגה, או מפני עוטר שיורד להצמיח דשא מארץ. וכן במנגדו גנדו עכיו עכרו ברד ונחלי אש (תהלים ק"ה י"ב) דבר על יום גשם רב, ועכני רעם וברק ומלת גנדו שב על המלת שזכר בפסוק שלפניו שהן העבים החשוכים הסוככים לפני אור השמש, וזה קרוי תמך ומגדו כתרגום ענניס קליס מאיריס ואותן קרוי גנה מגועם[לאמתך ומתוכן יורדות ברד ונחלי אש.

גבב בל לשון גגה הנזכר בנבואת הגביא יחזקאל ע"ה ואש הוא דרך משל, כי הוא רחה מרחות חלבים, והסיב במרחה כלב עניניס חלהייס הנעלים מאוד, מ"מ לפי שהנתך להמשיל הענינים לדברים מוחשים להסבר אותן טוענת, המשילם לאש ולמנה וכיוצא, בדרך פלוני גרחה אור (תהלים לו י") וכמו שאור השמש מוך, ומכסה עין בשר מהביט בו, וכלל גרחות הגנה שלו, בשקרבי אותו מניהים דבר זולתו, ואותו הדבר מוזר ומאיר לנו, כן ע"ד משל ההשגה בבוד ה" שנתנת מוכ השגת הקדש, לכל ע"י האור המגיע מהלפניו ומקדמיו, המוזר ומאיר בנפש הקדש, יסיג מעט בפי כאו, וכאמרם ז"ל כל הנביאים ראו מתעבדים ללא מתוך המשלה שהוא מאיר ואותו קרא הגה במו וגנה לו מכוב (יחזקאל ח" ד") כמו"ה הקשת לעבר ירי בעבן ביום הגשם בן מראה הכנה סביב (שם שם) והאיכן יבן, ובכוד הלהים הסתר דבר. ומה שים לדבר עוד בכתובים שנזכר בם לשון נגה, יתבאר עתה בדברנו על הכתוב שנתן תחת לחפלה.

חשך - אפלה

חשך עכן הטרם הזה ידוע לכל, ומה שנתקדש בניאורו הוא להודיע, כי שם חשך נכתב תמיד לענות אור

וזהו לאור וחשך הנזכרים במעשי בראשית, וכן חשך ולא אור (עמוס ה' י"ח) כי אמר בחשך ה" אור לי (מיכה ז' ח") וכן כלם אבל אין גם כאשר אחד שיאמרו חשך וגם לגבי הפכים לפי שאפשר להיות חשך וגם כאחד ויענין זה כך הוא, כבר אמרנו כי שם אור נופל לבד על השמש והוא הנקרא יום כאמרו ויקרא אלהים לאור יום (בראשית א' ה") והזמן שאין בו אור שמש נקרא חשך והוא הלילה שנאמר ולחשך קרא לילה (שם א' ה") וגם שם בעת הביא ירח יקר הולך או שהאירו המקום סיוצבים שם בכורות רבות, כל זמן שאין אור שמש על האבק השוא נקרא חשך ולילה אלא שהירח או הכר הגיעו בתוכך זה וסוף סוף חשך שמו שהרי בזמן הלילה אפשר היות חשך גמור בלי גגה, אם הירח בתקרונו או בשעבים מכסים בגהו ולא יקרה כן בחשכת המאור הגדול שהוא תמיד אור, ואפילו ביום המעונן וביום הגשם, לא יכשלו בני אדם בחשך, כי אורו חזק ובוקע הכל, וא"כ נכונים דבריהו שאין חשך וגגה אבי הפכים, אבל שם בחוברת, ע"כ כתוב בבריאת שני המאורות, ולמשול ביום ובלילה ולהבדיל בין האור ובין החשך (שם שם י"ח) ואיך תשאל אם שניהם מאורות, איך יבדילו בין אור לחשך? ואחמת בדברינו שגם בזמן שמוסלים הירח והכוכבים ומפיקים בגשם, יקרא חשך בעבור שאין אור.

והדבר הזה עלינו מבדיל בין מלת **חשך** למלת **אפלה**, חשך הינו הלא העדר אור השמש, והוא זמן הלילה, ולא יתכן היותו עם האור בזמן אחד. וכן גם אם יניחו בו ירח וכוכבים בקרח תמיד חשך. ואפלה מורה על מין חשך שגם האור והירח והכוכבים בכלם לא יעשילו להאירו ולכן אפשר היותו גם בזמן האור, בהשתתף יחד בגבורתו, כמו שאבת העור שגם אור שמש בצהרים לא יהלו לו, זה וכדומה לזה בקרא חשך של אפלה, וכן כתוב והיית משמש בצהרים באשר ימשש העור באפלה (דברי' כ"ח כ"ט) למדנו שאפלה כמו עורון ושאפשר היותה גם בצהרים, וכן למדנו שאפלה וגגה גם הם לא יתכנו היותם בזמן אחד, שאם יש גגה שוש אין אפלה. והגה אם יאמר השם לבגד עיני האדם עניין מה ע"ד פלא שלא ירחה עד מה גם בצהרים, יקרא חשך כזה בשם אפלה, וזה היה חשך של מצרים, השמש יפה על הארץ, וירח ויש אורו, וגרות מחיות בחדריו, ואעפ"כ לא ראו איש את אחיו, כי השם אדם דמות אפלה בגד עיני המצרים בדמות תכלול שעל עיני העור, ויפה בשרבומו בם" חכמת שלמה

שלמה (פ"י ח"ק) • לכן אמר תחלה יהי חשך על ארץ מצרים וכו' (שמות י' כ"ב) לא חשך לילה שהוא העדר אור שמש, אלא יהי היה חשך של חשלוט גם בארובות ואור ופירשו בכתוב שלאחריו ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים (שם שם) כלומר חשך זה היה חשך של אפלה שלא הועיל האור ופירש והכתיב להאיר לו להגיה כלל, ואתם ולכל ב"י היה אור במושבותם, ומלת אור תמיד על השמש כמו שאמרנו למדנו כי הארץ האירה מאור השמש ולכן ב"י שנלטו ממכת האפלה קודם רצו אור, ומלת במושבותם שם על המצרים במקום שישבו מצרים באפלה היה אור ליסראל ומוטעם שאמרנו • גם המשורר רמז ע"ו באמרו שלח חשך ויחשיך (תליס' ק"ה כ"ח) ולא יתכן לומר כן על העדר האור, לכל שלח חשך מהופך זעמו והחפיל למצרים, וכן שמשה האפלה הזאת בין המצרים כליל שרדפו אחרי ישראל כיס סוף עליה נאמר ויהי העגן והחשך (שם י"ד כ") בב"ח הידיעה החשך הידוע חשך של אפלה שאבלו במצרים, והיה כן שלא ירחו המצרים אחיות שם קולרים ושתיינים ומשמלאם המים בעבים כמו גד ויאמרו לאחוריהם וכן מפורש בכתוב שכאמר ויסס מאפל ביניכם ובין המצרים ויבא עליו את היס (יהושע כ"ט ט") והוא ביאור נפלא •

ובשקלל ליום את הלילה שהרתה בו אמו, אמר הלילה הזה יקחהו חופל (איוב ג" ו") כלומר שלא יסוב למאר הלילות שהן חשך וירק וכבדים יהיו בהן, כי הלילה הזה חופל יהיה שלא יועילו בה אור ככבים ואור הנר, ולפני זה אמר היום ההוא יהי חשך (שם שם ד") כלומר לא כאחר ימים שהן אור, וכן ארץ עיפתה כמו חופל צלמות ולא סדרים ותופע כמו חופל (שם שם ד"ק) כי אחלה אמר שילך אל ארץ חשך וצלמות (שם שם ד"ק) הגדיל עתה בדרך מסיר חשבת הארץ הריח בי רבה, ואמר אחשכתה בדולה מאפלה דידועה לנו, ולי אפשר לנו לצייר ענינה כ"ש ורוחת הארץ הריח שוה לחופל, ותבין מה ליום חופל שלא והוא ארץ עיפתה ואור שלה כמו חופל כי היא צלמות ולא סדרים ואין לבאר אחשכתה ובכן תופע כמו חופל, ומה. שנקרא שם אפל אין בידינו לבייר כלל • וכן באפלה ידחו וכפלו בה (ירמי' ד"ג י"ב) כי לבי שבאפלה לא יועילו האור והבר כשידחו בה יפלו ולא יקומו •

ובמן האומר קויתי לישועתך ה' וקויתי עכ"פ להשיג כחמץ, ונם זה מכעו ממני, כן לפשר בעניז זה שיאמר קויתי לרחות בחור שהוא חור הסמוך ולא רחיתיו כי בח חמץ, וקויתי עכ"פ שיהיה כחמצת לילה שירח וכרות מניהם לותו ונם זה לח השנתי כי היה לפלה, ואם יאמר כן לריך שיאמר חמץ נגד חור ותפלה נגד נגה וכן מלחמוס בכתוב כמו קויכו לאור והכה חושך, לכנהות בחפלות בהלך (ישעי' כ"ט י"ו) הלח יום הוא חושך ולא אור ותפלה ולא נגה לו (עמוס ה' ך') ואם יזכירו שכי קנוות, כחדש האומר קויתי לעושר רב, ויבח תחתיו עוני גדול כן אמרו בענין זה קויתי לאור שמש ויבח חופל וכן בכתוב כי טוב קויתי ויבח רע ותיחלה לאור ויבח חופל (איוב ל"ו ך') כלומר תפילו חמץ לח בח כי אם חופל וכן הדין לטובה כאמרו ותפלתך כלהרים (ישעי' כ"ח ו") כלומר לח לבד שיגה אור בתפלתך ויהיה כחמץ לילה, אלא שתהפך לאור להרים, וכן כאמר העם הסולכים בחשך ראו אור גדול, יושבי בארץ ללמות אור נגה עליהם (ישעי' ט" ח") נגד סולכים בחשך שהוא לילה אמר שירחו לאור שמש ונגד יושבי בארץ ללמות שהיא חופל כיון שבאורנו אמר שיגה עליהם אור, כמו לילה שיגה חמצו ע"י אור ירח וככבים.

ועד דרך זה השתמשו במלות אלו אור ונגה חשך ואפלה על נפש האדם, כי בהיות הנפש סיקרה הזאת קשורה עם גוף שיצר לבו רע, וקשה עליו להכין החמת ונקל לו ללכת בדרכי יצרו ולהכשל בעוונותיו, הרי דומה בעכ"ז להולך בחשך, ואם יזכה לטהר לבו ולנשמל ברוחו יזכה לעזר אלהים ויאיר פניו אליו, והרי אור זה כאור נגה המניה חשכת לילה, וכן להיפך ואם יוסיף לחטוא ולהרשיע יחשיך נפשו ולא תכון עוד שיגה בה אור וידמה להולך בחפילה שאין האור מושיל לו וכן במלת במקרא כמו ועל דרכיך נגה אור (איוב ך"ב ך"ה) רמז שיזכה לנגה אור אלהי המניה חשכת היסרים בלבותם ועל ההולכים אמר רוחם אמר והכסיל בחשך הולך (קהלת ב" י") וכן כי אתה תאיר נרי ה" אלהי יגיה חשכי (תהלים י"ח ק"ט) כלומר אתה תחרת נרי שהוא הנשמה

כאמרו נר אלהים נשמת אדם (משלי כ" כ"ו) והיותה במקור הגוף בחשך ולא תוכל לרחות אור כמו העליונים כי נם יצר הלב ומחבני העולם ונרותיו מכסיס אורה והנה ה" אלהי יגיה חשכי בהגיהו עלי רוח דעת מקרומים.

ולפי שהאור הזורח על כסות המכס הוא אור נגה, צריך גם הוא להחזיק במוסר ירושת אלהים ויחדו, להכניע בו יצרו כדת שעולם עליו ואל יאמר מה יעשה לי יצרי ואני שמח ועלו ללכת בדרך טובים, כי אין מקום לשמחה זו רק כל עת שהאור הזה מאיר בלבו, אבל כשהלב בוגדה ואתן סם מעליס מחשבות הבל לכסות האור המגיה בו ואז לפעמים בכל תעלת האדם וזה דומה לבגד הלבנה שלפעמים ענן וערפל יכסוהו ואין לך אור העומד שהוא בוקע בכל וכמו שאמרנו וזהו שדבר שלמה עם החכם הנדיק שכבר זכה בנדקתו לעזר אלהים ואמר בדרך חכמה הוריתיך במעגלי יושר (משלי ד' י"ח) החוק כאור הולך ואדם בדרך כי היא חייך (שם שם) ומבואר מדבריו. ואמר הטעם ואדם צדיקים כאור נגה הולך ואור עד נכון היום (שם שם) כלומר האור האלהי המגיה משכת הנדיק בעה"ז דומה לאור נגה הירח המגיה לעיני כשר בחשכת לילה וכמו שלפעמים הענן יכסה נגהו כן לפעמים עכני הדרם והיצון מחשיכים נגה נשמת הנדיק וכמו שנגה הירח הולך ואור כל הלילה עד נכון היום סיורח אור בקר כן נגה הנשמה תאיר כל ימי משכתה בליל העה"ז עד תפרד מגופה ותראה אור בעליונים הדומה לאור היום.

ואחר שרמז על משכת הנדיק בעה"ז והאור המגיה בארשותיו הבדיל ביניו וביו הרשע והוא מי שהשחית נפשו שלא יועיל לה עוד האור וכמו שאמרנו ואמר דרך רשעים כחשלה לא ידעו במה יכשלו (שם שם) כלומר אין דרך רשעים כחשך שיועיל בו נגה ירח וככבים אבל דרכו כחשלה שאין האור שולט עליו ותבין מזה כי הנדיק גם אם יכשל בחשכו בשיטוב האור להגיה בו יבין המכשול ויסור אל אלהיו וידע להשתמר בעתיד מהכשל עוד וזה דומה למי שהולך בחשך ונוגף את רגליו בשמביאין גר להאיר ירחה במה נכשל וישתמר בעתיד מלכת במקום המוכשל, אבל הרשע ההולך בחשלה דומה לעור הנוגף רגליו שלא יודע לו במה נכשל כי אין האור מועיל ולא ישתמר מהכשל פעם אחר פעם. וזהו שאמר לפי שדרך רשעים כחשלה לא ידעו במה יכשלו יובנה בהצרה העניו כלו.

כשהלי הוץ ויוצל.

ג

תולדות גדולי ישראל יפקד מקומו .

ד

תולדות הזמן יפקד מקומו .

ה

בשורת ספרים חדשים

ה ת י מ ה .

ושניה ראייתו מקו ההכרסה לזיכה רחיה כלל , מפני שקו נקודת , ושטח ההכרסה המה לבד בכח ולא בפועל , ר"ל שיסודותם בהררי הטערת הדמיון , והמה רק מימני עיוני מגביל תחומים , כי הקו מגביל תחומי שטחים , והשטח מגביל תחומי שני גופים , וכל זה ע"ד ההטערה וכמוסכל לא על ידי המציאות עצמי , וכמו שאמר המחבר עצמו להלן דף ט" ע"כ ו"ל אמנם קו שטוט קרי ההכרסה מתעסק בדבר בבחינת עצמו , ובפרד מכל דבר , וכמשך בלי שיעור ורוחב תניח כלל ליישלטו החושים עליו " חולם קו הפועל תחייב הרכבתו מקלקים ונקודות וא"כ לא תהיה בכח לחת כ"ח השתנותו מעמד הנקודה היותר דקה (מוכטיל) עד התרבותה להתשתנה בהורגה למציאות קו דק פעל שטח , מה שזה לא יתות לקו ההכרסה שהוא לפני השטח בלל כיוצא . ולמען ירוץ הקורא בו , ויבין הענין על אמתתו בבירור גמור , ולא יגעש בעור , הן כהולך חשבים ואין נגה , עושה למשל , ואתה הקורא

הקורח עשה לזכך כלפרכסת הסכת ושמע , לס תצייר כחדרי מדעך שני דברים העומדים רחוקים זה מזה בחלל הרקיע , ותלחמו במשפט ידך לז תגזר לומר שיש בין שני המרחקים קו פשוט , ול"כ תיכף כשיעלה במחשבתך הקו תציירהו לך קו שלס בלבושו ובקומתו ובכח לחת וכי לא תחשוב לותו מורכב מחלקי חלפים נקודות כמו שתצייר בשכלך שעה לחת הלא תצייר השעה שלימה ר"ל בחלקיה הכוללים לא כפרטיות ר"ל לא תחשוב הרגעים והמעלות והסעקונדין עד החלקים היותר דקים , לולם לס תרצה לעשות קו שלס כזה בפועל כפיך , הלא לין בכחך לעשותו בכח לחת , כשבבה היא לא תוכל לס , מפני שמיד כשתתחיל לינע בעט ברזל ועופרת על הנייר יוד יהי הנקודה הקטנה שבקטנה ; ול"כ כבר בטל הקו השלס בכח לחת , ולס יש בכחך לצייר ענין הזמן לז יצא כמונה לך ענין קו ההנדסה כי משפט לחד ותורה לחד יהיה להם .

ושלישית הלא לין ביד המחבר למנות לנו שום ממלת נשמי שיהיה הויתו והעדרו לפס השתנות הדרגה והעתקת מעמד למעמד , וזולתי קו ההנדסי לבדו הנגדר ככה , ול"כ עד לחד הוא ; ולס לומר יאמר הלא הממלים הרוחניים יעידון ויגידון , כזה לין לנו עסק שכבר לומרנו למעלה שהמה בלתי נופלים תחת הזמן והמקום . ועוד שגם קו ההנדסי עצמו הוא לבד על נד ההבטה הצרופה (רייפה תכסויכונג) ולפילו לס טודה לדבריו לין להניח רחיה ממנו , להתחמת על ידו ההקדמה שיש הויה בכח לחת , כי שם הויה נופל על מלילות טבעי בפועל , ולין נכיח רחיה ממה שמוז לטבע , ומלילותו לבד בדמיון ובכפש פנימה !

" הקדמה השכית הוא שהממלים כולם ימלאו על ל" וכ" " לופנים , לס במלילות מקריי וכו' ומהמין " כזה הוא מלילות לותו הדבר הפקרא כמות וכו' לומנם ישות " זה הסך הכמות לינו ישות פרדי עומד מנד עצמו , לבל הוא " כשען לומנם על המספר המרובה וכו' , לשר לז יצוייר היות " כמות ממלא בפועל מבלי שיהיה שם פרטים שיש להם ישותי " ועמידה מנד עצמן וכו' ועוד מין ל" ממלא יש לנו לבל בלתי " רלוי להכנם בסוג המלילות כלל והוא המלילות על נד " ההתנגלות (מי יורה דעה ומי יבין שמועה ?) והוא הדבר הבלתי " ממלא ביחות בפ"ע וכו' ומעין זה המין הוא מה שהקרא קדימה " במקום "

"במקום" אם נודה על האמת, לא ידענו לכוון אל דעת המחבר, כי נדר דרכו בגזית, פרש ענן למסך, ויתן המסוה על פניו, משל ומליצה יאת וכחידות ידבר, ומי יכסם ויבן זאת ונבון ויודע פשר דבר? הספיקות והביטולים שכפלו בו רחבים מיכי יס, לא יספרו לרוב, ותקצר יריעה מהכיל אם נגיד את כל העולה על רוחינו, ולדרוש לחרי כל מחשבה ומחשבה מה תפח עליה. כי ההקדמה הראשונה שהביא לין לה שחר ולין לה שום שייכות ותועלת לעצמות הענין, והקדמה השניה מתומה וחתומה, כי מה שאמר "אשר לא יצוייר היות כמות נמצא בפועל" מי הרחיק לו דווקא לאחליט בפועל? הלא גם זולתו נמצא היות כמות בפ"ע על כל המושכל") המשל אם נאמר שני פעמים ב' עולה ד' לאמרנו זאת ע"י העיון והציור המחשבי לא ע"י הנסיון בפועל כידוע לאחרית"עטיק, ומלבד זאת גם האחד העצמיי נאמר לכל אחד ע"י הציור כי בחמת אותו האחד יוכל להיות כמות, למשל זהוב אחד אם נצייר על ענין הזהוב הוא אחד, ואם נצייר פיס בו שלשים נדולים או ל' טפילים הוא כמות, או הקו הוא אחד, כפרטו אמנם כמות ג"כ בעניני שהוא מורכב מקודות.

ומה שאמר "והמין אשר אין לו הכנס בסוג המציאות והוא הקדימה במקום וכו'" מי יפתרנו את זאת? מה זאת קדימה במקום? אם כוונתו כמו שהזכיר בפתח דבריו דף ח' בשמות תחלה ואחרון ו"ל "שם ראשון ישמש בין על הקדימה בזמן ובין על הקדימה במקום וכו'" השמע לאזנך מה אתה מוצא מפיך, שם נאמר קדימה במקום רצ"ל מעלת המקומית והקדימה במדרגה, כמו שיושבים ראשונה במלכות (העבר אים נראה אדר פארנוג דעם ראנגם) אמנם כאן תתחייב ההכנה בעלת קדימה (לפי דעת המחבר לא לדעתינו יכוכ בשם קדימה) המרחק והפירוד שבשני דברים בחלל הרקנו, וזהו המציאות יכנס דווקא בסוג המציאות ויש לו יחוד בפ"ע, כי על היזה חופן כבדיל בין שתי טפות מים הדומי' יחד מכל הנמדדים, אם לא ע"י הרחקה, שזה בחית א וזה בזווית זו? ועוד שגם קדימת המדרגה (לדעת המחבר, המקום) היא מציאות יחוד כידוע לכל משכיל, וא"כ שקר דיבר המחבר שהוא בלתי רצוי להכנס וכו'.

ונפלא

---

*) מילות הגיון שער ו" ושער ו"ך.

ונפלא בעיניו לחרי שמכותלי ספרו ככר שעסק בחכמת הפילוסופיה, ותמוייב שתקדם ידיעת ההגיון, הוא בעלם מעיניו ס"ו ההגיון להרמ"כס? והסברת נותנת שלא עיין בו, כי לולא זאת היה יודע מעצר ו"ב דף כ"ב ע"ב מהותן הסדר, והיה נזהר מלכתוב הסבושים האלה. ועוד יותר פליאה נסבבה, למה שכל מלאכה וכל למוד וכל מעשה וכל בחירה לחכם יפנו לא; הטוב הנכסף מפאת תכלית עושיהם, והמחבר קצר רוח תכליתו במקום דקדוק הערשים וביאור הערדפים, וזהו החפץ המכוון, ומדוע לא שמר את מזימותיו לחר יען, ונטו לשוריו מיכי החורת, ללבת בנתיב החקירה העמוקה לחר לא היתה בחינת תכליתו? וטוב לו כי יעזוב דרושים ועיונים האלה מספרו, ומדל מהתעסק בחקירות שלוכם מעיניו שלא הלך מסכים? — והאלהים יודע ועד, שדרך לחכונה בהרבו, מחבבת החמת בקבל החמת ממי שאמרו, לחכם לא הבל ורעות רוח, ויש לנו עוד הסגות בעיון זמן ומועד וחקירתו בתבונה, לחכם מירחתיכו שיחריכו הדברים עד שבמעט יסובו ג"כ לספר פרטי לכן חדלנו מדברן, כי נשאר לנו לפנות עוד אל למוד הבדלי הערדפים, לרחות מה יש בם חפץ ומועיל, השמנה אם רוב?

דף ט"ז ע"ב „בו יתבארו השמות על המחרות המיוחדות"
„והספרא בין מהר ובין חש הוא כי כ" מיכי המיוחדות,
„ח" ע"ב ההשבמה, כ" ע"ב ההקטנה וכו', המשל בזה ח" היה
„רגיל לכתוב מכנן החמה עד ו" שעות, והיום נזדמנה לו
„עוד מלאכה לחרת שנריך לעסוק בה מחמת ועד שם, ושלח לבטל
„מעשי הכתיבה, נריך להשבים שעה קודם בן החמה, וכו' ונחמר
„עליו שמיהר היום לכתוב וכו' וחדש לחר שגם דהבו לכתוב כל
„יום ו" שעות והיום מירע לו ב"כ מלאכה לחרת, לכל לא השבים
„קודם בן החמה כ"ח היה זריז וכו' ועל כ" מיכי המיוחדות
„הלה הוכחו שמות, מהר וחש, והוכח שם מהר על המיוחדות
„בדרך כלל בן על ההקטנה (מי יתן טעם לשבח במלת
„ההקטנה?) ושם חש על מיוחדות ההקטנה בפרט" נפלאת
היא בליניהו מדוע השמיט שמות אין ופחז? ולמה המניח מילות
שחין להם שחר ונריכות פירוש לפירושם כמו ע"ב השבמה והקטנה,
ויותר טוב היה לו לומר ע"ב הזמן ו"ע הפעולה? והבורחות
השורש שגה המחבר והמשל שהביא, שקר בימינו.